

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 2

ANNALES

**Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies**

Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 2

ISSN 1408-5348 (Tiskana izd.)
ISSN 2591-1775 (Spletna izd.)

UDK 009

Letnik 29, leto 2019, številka 2

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralčić (HR), Darko Darovec, Goran Filipi (HR), Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlovič (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povalo (IT), Marijan Premović (ME), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Gorazd Bajc

**Gostujoča urednica/Editore ospite/
Guest Editor:**

Klara Šumenjak

Prevajalci/Traduttori/Translators:

Petra Berlot (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*©

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper r/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** <http://www.zdjp.si/>

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 6. 2019.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper, Luka Koper d.d.

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija *Annales, Series Historia et Sociologia* je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL).

Vsi članki so v barvni verziji prosto dostopni na spletni strani: <http://www.zdjp.si>.
All articles are freely available in color via website <http://www.zdjp.si>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

- Andrejka Žejn:** Znani in neznani dialektolog Karel Štrekelj 171
Il dialettologo conosciuto e sconosciuto Karel Štrekelj
The (Un)known Dialectologist Karel Štrekelj
- Januška Gostenčnik:** Morphological Alternations in the Local Dialect of Ravnice (SLA T411) from Slavic Comparative Perspective 187
Alternazioni morfonologiche della parlata del luogo di Ravnice (SLA T411) dalla prospettiva comparativa slava
Oblikoglasne premene v krajevnem govoru Ravnic (SLA T411) s primerjalnega slovanskega vidika
- Jožica Škofic:** Ziljsko narečje v Ratečah na Gorenjskem (SLA T008) 203
Il dialetto Zegliano a Rateče nella regione della Gorenjska (SLA T008)
Ziljsko (Gailtal) Dialect at Rateče, Upper Carniola (SLA T008)
- Tjaša Jakop:** Slovenski kraški govor Sovodnj ob Soči 215
La parlata carsica Slovena di Savogna d'Isonzo
The Local Dialect of Sovodnje ob Soči Savogna D'Isonzo) in the Westernmost of the Karst Dialect
- Klara Šumenjak:** 1. in 2. sklanjatev samostalnikov ženskega spola v koprivskem govoru: uporabnost korpusne obdelave podatkov pri oblikoslovni analizi narečnega govora 225
Prima e seconda declinazione dei sostantivi femminile nella parlata di Kopriva sul Carso: l'utilità dell'elaborazione dei dati dai corpora nell'analisi morfologica della parlata dialettale
First and Second Declension of Feminine Nouns in the Dialect of Kopriva na Krasu: Usefulness of the Corpus Approach for Morphological Analysis of Dialects
- Metka Furlan:** Iz Primorske leksike IV 237
Dal lessico del Litorale IV
From Primorska lexis IV
- Anja Zorman & Nives Zudič Antonič:** Intercultural Sensitivity of Teachers 247
Sensibilità interculturale tra gli insegnanti
Medkulturna občutljivost učiteljev
- Nada Poropat Jeletić:** Dijatopijska rasprostranjenost recepcije kodnoga preključivanja u Istri 259
Stratificazione diatopica della ricezione della commutazione di codice in Istria
Diatopic Stratification of the Code-Switching Reception in Istria

Pavel Jamnik & Bruno Blažina: Po več kot sto letih odkrita prava Ločka jama (nad vasjo Podpeč na Kraškem robu) 273 <i>Dopo oltre cent'anni scoperta la vera Ločka jama (sopra il villaggio Popecchio sul ciglione carsico)</i> <i>The Real Ločka Cave Discovered After More Than Hundred Years (Above the Village Podpeč on the Karst Rim)</i>	Danijel Baturina: The Struggles of Shaping Social Innovation Environment in Croatia 323 <i>La lotta della formazione dell'ambiente di innovazione sociale in Croazia</i> <i>Prizadevanja za oblikovanje družbeno inovacijskega okolja na Hrvaškem</i>
Marija V. Kocić & Nikola R. Samardžić: Dve strane jednog napada: otmica britanskog trgovačkog broda Adventure 1718. godine 293 <i>Due lati di un attacco: il rapimento della nave mercantile britannica Adventure nell'anno 1718</i> <i>Dve plati enega napada: ugrabitev britanske trgovske ladje Adventure leta 1718</i>	Kazalo k slikam na ovitku 335 <i>Indice delle foto di copertina</i> 335 <i>Index to images on the cover</i> 335
Cezar Morar, Gyula Nagy, Mircea Dulca, Lajos Boros & Kateryna Sehida: Aspects Regarding the Military Cultural-Historical Heritage in the City Of Oradea (Romania) 303 <i>Aspetti relativi al patrimonio militare culturale-storico nella città di Oradea (Romania)</i> <i>Vidiki vojaške kulturno-zgodovinske dediščine v mestu Oradea (Romunija)</i>	Navodila avtorjem 337 <i>Istruzioni per gli autori</i> 339 <i>Instructions to Authors</i> 341

DVE STRANE JEDNOG NAPADA: OTMICA BRITANSKOG TRGOVAČKOG BRODA *ADVENTURE* 1718. GODINE

Marija V. KOCIĆ

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd, Srbija
e-mail: marijakocic2003@yahoo.co.uk

Nikola R. SAMARDŽIĆ

Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, Čika Ljubina 18-20, 11000 Beograd, Srbija
e-mail: nsamardzic@f.ac.bg.rs

ABSTRACT

The article analyses the attack of Ulcinj (Ulqin) pirates, otherwise the Ottoman sultan's subjects, on British trade ship Adventure, on spring of 1718, in waters near the Albanian city Durazzo. The incident provoked diplomatic and commercial disputes, revealing the interests and functions of Ottoman, British and Venetian institutions. The reports from British representatives from the Venice and the Ottoman Empire describe the details of the attacks, and then the procedures that British merchants and diplomatic representatives had to undertake in attempts to restore the abducted goods and the ship.

Keywords: Great Britain, Venice, Porte, Ulcinj (Ulqin), Durrës, merchantship Adventure, pirates, corsairs, Adriatic Sea

DUE LATI DI UN ATTACCO: IL RAPIMENTO DELLA NAVE MERCANTILE BRITANNICA *ADVENTURE* NELL'ANNO 1718

SINTESI

L'articolo analizza l'attacco di Ulcinj (Ulqin) contro la nave mercantile britannica Adventure nella primavera del 1718, nelle acque vicine alla città albanese di Durazzo, da parte dei pirati ovvero sudditi del sultano ottomano. L'evento aveva provocato dispute diplomatiche e commerciali che rivelano gli interessi e le funzioni delle istituzioni ottomane, britanniche e venete. I rapporti dei rappresentanti britannici a Venezia e dell'Impero ottomano descrivono i dettagli dell'attacco e le procedure alle quali i commercianti e i rappresentanti diplomatici britannici avevano dovuto ricorrere nel tentativo di riottenere i beni commerciali e la nave.

Parole chiave: Gran Bretagna, Impero Ottomano, Venezia, Ulcigno, Durazzo, nave mercantile Adventure, pirati, corsari, Mare Adriatico

UVOD¹

Bezbedna plovidba Mediteranom bila je prvi uslov za uspešnu trgovinu i urbani razvoj. Pomorski promet bio je predmet piraterije koja se u vremenu rane moderne odvijala „kruzerskim prepadima“, odnosno gusarenjem. Prodor „severnih nacija“, u koje su se ubrajale Engleska, Francuska i Nizozemska u osmanski deo Mediterana uticao je na implementaciju zakona kojima su se upravljali njihovi pomorci i trgovci transportujući robu na Levant. Rat Osmanskog carstva i Venecije (1684.–1699.) izazvao je poremećaje trgovačke plovidbe, a okolnosti su dodatno otežane tokom Rata za špansko nasleđe (1701.–1714.), čiji su akteri bile najznačajnije evropske pomorske sile. Kao propratna pojava ratnih poremećaja, došlo je do porasta i privaterskih akcija i piraterije. Po najužoj definiciji, privateri su bili privatni ratni brodovi koji su posedovali pismeno ovlašćenje vlasti da mogu da vrše napade na neprijateljska plovila (Elleman, 2015, 15). S druge strane, pirati su, privučeni brzim sticanjem plena, nasumično pljačkali brodove za vlastiti račun, a njihove akcije nisu bile uvek uslovljene ratnim stanjem, bili su aktivni i u mirnim vremenima. Na širokom istorijskom planu, piraterija je dosegla vrhunac između 1716. i 1726. godine. Nedavno istraživanje ukazalo je da je samo tokom te decenije širom sveta od strane pirata stradalo 2.400 brodova, odnosno u proseku 218 broda godišnje (Elleman, 2015, 15).

Privaterija, odnosno gusarenje, kao i piraterija, bile su pojave koje su primoravale vlade i poslovne kompanije da definišu „interesne sfere“ u kojima je važio režim „bezbedne plovidbe“. U slučaju Osmanskog carstva, na vest da je trgovina u Izmiru blokirana prusustvom stranih brodova Porta² je odlučila da povuče prvi korak i 1704. ponudi engleskim i francuskim trgovcima i pomorcima da vlastitim naporima štiti plovidbu u vodama unutar linije koja je išla od obale Anadolije do ostrva Samosa – Sakarije – Androsa – Negroponta (TNA SP 97/21, f. 182r). Iako je Portin predlog odbijen, njenu nameru moguće je razumeti na osnovu činjenice da je nakon sklapanja mira u (Sremskim) Karlovcima 1699. ona nastojala da ojača trgovinu i unutrašnju stabilnost u osmanskoj državi, bez ozbiljnih intencija da ulazi u nove sukobe.

Odnosi Porte s Velikom Britanijom i Francuskom bili su regulisani posebnom vrstom trgovačkog ugo-

vora poznatog pod imenom *kapitulacije*. Kapitulacije nisu samo utvrđivale tretman njihovih trgovaca na teritoriji Osmanskog carstva, u njima su bile i odredbe koje su se odnosile na uslove povratka zaplenjene ili otete robe. Time su odnosi Osmanskog carstva s Velikom Britanijom, Francuskom i Nizozemskom stekli uređenu formu. Najveća smetnja u njihovoj primeni bila je praksa osmanskih lokalnih službenika koji su u najvećem broju slučajeva probleme rešavali mitom. Posedujući kapitulacije trgovci, konzuli i ambasadori tih zemalja mogli su se pred Portom pozvati na njihovo poštovanje, tražeći da im šteta bude nadoknađena. Sve veći uticaj pojedinih evropskih država na spoljnu politiku Porte primorali su je da izdate kapitulacije poštuje.

Prve decenije XVIII. veka predstavljale su doba značajnog porasta piraterije u osmanskoj plovidbenoj zoni. To dokazuje istraživanje Eyala Ginioa utemeljeno na osmanskim sudskim dokumentima, sidžilima.³ Prema tom istraživanju posebno je bila ugrožena plovidba vodama u okolini Soluna, koji je piratima bio privlačan zbog velikog broja stranih brodova koji su dovozili robu u tu luku (Ginio, 2001, 138–139). S druge strane, Osmansko carstvo razvilo je vlastitu verziju privatera. U tu svrhu Porta je u vreme rata s Venecijom koristila berberske pomorce (Hrabak, 1977, 117–143). Na Jadranskom moru tu ulogu stekli su Ulcinjani (Hrabak, 1982, 73–104; Stanojević, 1973, 249–258.). Do početka XVIII. veka za Ulcinjane gusarenje je postalo način života i jedan od načina privređivanja, koji se u vreme mira pretvarao u pirateriju. Zbog toga je u akcijama ulcinjskih pomoraca teško razlikovati jedan oblik delovanja od drugog. Upravo ta činjenica navela je mletačke vlasti da 1717. organizuju napad na Ulcinj regrutujući svoje podanike iz Boke kotorske i Dalmacije, ali bez uspeha (Milošević, 1960, 788–804).

U ranoj modernoj epohi, posebno od XVI. veka, piraterija je na Jadranu postala rasprostranjena (Brawcewell, 1992; Anselmi, 1998; Anselmi, 2000; De Nicolò, 2001, 87–100). Mnoge od piratskih akcija u kojima su oštećene strane bili trgovci iz država koje su sa Portom imale odnose uređene na temelju kapitulacija, iznošeni su direktno pred velikog vezira i time izuzimani iz regularne osmanske sudske prakse. Napad na britanski trgovački brod *Adventure* upleo je ne samo britanske, već i mletačke i osmanske vlasti, od kojih je svaka strana branila svoje interese. U raspletu

1 Rad je rezultat istraživanja na projektu *Modernizacija Zapadnog Balkana* (ev. br. 177009) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Autori duguju specijalnu zahvalnost kolegi Harisu Dajču.

2 Do kraja XVI veka u Evropi je prihvaćen kao izraz za najvišu vlast u Osmanskom carstvu Visoka Porta (Sublime Porta) ili češće Porta. Početkom XVII veka Comino Ventura posvetio je poglavlje u svom delu *Del Tesoro Politico* objašnjenju razlika između dvorske hijerarhije i kategorije „dvorjana“ u evropskim državama u odnosu na značenje Porte. Iz njegovog pisanja zaključuje se da se pod Portom podrazumevao Divan, najviše telo u Osmanskom carstvu (Ventura, 1602, III, 12-17). Divan su, pored velikog vezira, činili i kube-veziri, koji su zajedno sa sultanom donosili sve najvažnije odluke u državi. U kasnijem periodu njegov sastav je proširen. Od XIX veka, pod uticajem reformi, za osmansku vladu ustaljuje se naziv Porta.

3 Sidžil (tur. *sicil*) – knjiga u kojoj su osmanske sudije (kadije) beležile parnice koje su pokretane i vođene pred njima. Sidžili predstavljaju jedan od najznačajnijih izvora osmanske provenijencije, koji dozvoljavaju istraživanje brojnih procesa (pravni, socijalni i dr) u osmanskoj državi.

njegove sudbine interpretacija pojma pirat i privater (gusar/*corsaro*) različito se tumačila, u svetlosti interesa svake od strana uvučenih u spor. U britanskim izvorima se napadači na *Adventure* pominju isključivo kao pirati.

REAKCIJA NA OTMICU BRODA *ADVENTURE* U VENECIJI

Početkom marta 1718. javnost u Veneciji upoznata je da su „*corsari*“ iz Ulcinja krenuli u akciju. To je trebalo da bude upozorenje zapovednicima mletačkih brodova da se u tim vodama dodatno naoružaju (AI, 1718, 43v). Napuštajući Veliku Britaniju, trgovački brod *Adventure* je za krajnje odredište imao luku u Veneciji. Činjenicom da je tokom putovanja napadnut i opljačkan, a zatim i otet, britanski trgovci koji su poslovali u Veneciji pojavili su se u svojstvu prvostepene oštećene strane. Rezident Velike Britanije u Veneciji Alexander Cunningham⁴ primio je 29. marta 1718. neprijatnu vest, preciznije prvobitnu verziju, prema kojoj su u vodama Puglie 3 ulcinjske tartane 8. marta napale britanski brod naoružan sa 26 topova (TNA SP 99/62, f. 37r). Vest koja je objavljena u Veneciji 2. aprila 1718. potvrdila je da su tamo operisale tri ulcinjske tartane, čiji je plen postao i jedan mletački trgovački brod (AI, 1718, 59r).

Nakon pljačke Ulcinjani su britanski brod prebacili u osmansku luku Drač. Njihov plen bio je i tovar (velika količina usoljene ribe, začina i luksuzna roba) namenjen italijanskom tržištu. Francuski konzul u Draču, zahvaljujući svojim kontaktima, otkrio je da je borba sa Ulcinjanima trajala 3 sata, i da je ranjeno nekoliko britanskih mornara. Britanski trgovci u Veneciji odmah su počeli da nagađaju da se radilo o brodu *Adventure* (TNA SP 99/62, f. 37r). Isti događaj našao je odjeka u štampi, ali u donekle izmenjenom obliku. Ona je objavila vest da je borba trajala jedan sat, dok su se ulcinjski pirati uplašili dolaska tri peraštanska broda, koji su nekoliko dana ranije upućeni upravo kako bi sprečavali akcije Ulcinjana (AI, 1718, 59r). Izveštaji prezentovani u štampi mogu se uzeti kao tačni. Ti izveštaji istovremeno otkrivaju politiku Venecije tokom Prvog morejskog rata, kad je od Perasta stvorila centar organizovane hajdučije u čije su kompetencije spadale i akcije protiv osmanskih gusara/pirata (Kocić, 2013, 93–98, 202–214). Alexander Cunningham je povodom napada na brod *Adventure* odlučio da se

obrati britanskim ambasadorima na Porti Robertu Suttonu (1701.–1716.) i Edwardu Wortleju Montaguu (1716.–1718.) (TNA SP 99/62, f. 37r), prenoseći slučaj njihovoj nadležnosti. Naime, Robert Sutton na vlastiti zahtev opozvan je s položaja ambasadora na Porti, a na njegovo mesto imenovan Edward Worthley Montague (Kocić, 2016, 181–195), koji, ispostavilo se, nije u potpunosti dorastao izazovima s kojima se suočavao. Zbog toga je Sutton zimu 1717/18. provodio u Beču, dok po naredbi Londona nije preuzeo ulogu medijatora u radu mirovnog kongresa u Požarevcu. U međuvremenu je britanska vlada za novog ambasadora u Osmanskom carstvu imenovala Abrahama Stanyana (1718.–1730.).

Više detalja o napadu na brod *Adventure* otkriva pismo konzula britanske nacije u Veneciji Neila Browna, koji se tim povodom obratio 1. aprila 1718. državnom sekretaru Južnog departmana⁵ Josephu Addisonu (1717.–1718.). Brown je naveo da je oteti brod prevezio, pored ranije navedene robe i kalaj, dok je, po njegovoj verziji, do napada došlo 9. marta 1718. Za razliku od ranijih spekulacija konzul Brown bio je posve siguran da se radilo o brodu *Adventure*, kojim je zapovedao kapetan John Clelland, čiji se dolazak u Veneciju duže vreme očekivao. Brod koji su oteli Ulcinjani su pod denovljanskom zastavom prebacili u luku Drač (TNA SP 99/62, f. 38r). Browna je zbunila okolnost da britanski konzul u Draču, koga je na taj položaj imenovao ambasador Robert Sutton, do tada nije poslao nijedan dopis o incidentu britanskim trgovcima u Veneciji. Konzul u Draču koji se u britanskim izvorima pominje kao John Narancie (dalje Jovan Narandžić), a za njega isti izvori navode da je poreklom Grk, svojim držanjem izazvao je nepoverenje strane, čije je interese bio dužan da zastupa (TNA SP 99/62, f. 38v). Konzul Brown je posredstvom državnog sekretara Addisona tražio da se slučaj iznese pred kralja Georgea I. (1714.–1727.). Smatrao je da bi se slični incidenti, ukoliko ovaj ne bude sankcionisan, mogli ponoviti (TNA SP 99/62, f. 38v), a to bi ugrozilo britansku plovidbu na Jadranu.

Za britansku stranu bila bi opasna i namera mletačkih vlasti da se umešaju u slučaj. Međutim, vlast u Veneciji zastupala je elita lišena svake inicijative, nevoljna da ulazi u spor koji se nije neposredno odnosio na mletačke interese. U slučajevima u kojima su bili oštećeni mletački trgovci ili roba sporovi su po pravilu dolazili pred nadležno telo Cinque Savii alla

4 O izboru Alexandera Cunninghama i njegovom poreklu kao i prilikama vezanim za stupanje na dužnost rezidenta detaljnije u: Kocić, 2018, 156–158.

5 U upravnom sistemu Velike Britanije postojala su dva državna sekretara sa kojima je diplomatsko i konzularno osoblje ove države bilo dužno da komunicira i rešava aktuelne probleme. Jedan za severne, drugi za južne provincije. Rezident Velike Britanije u Veneciji, kao i ambasador u Osmanskom carstvu, bili su obavezni da podnose redovne izveštaje državnom sekretaru za južne provincije i od njega traže da slučaj iznese dvoru i kralju.

sačekaju da bude završena primopredaja dužnosti. Cunningham je uspeo da u luci Venecije spreči naružavanje brodova za, kako je u izveštaju naveo, „kruzerski poduhvat“ (TNA SP 99/62, f. 43v). Kad je Craggs zvanično preuzeo dužnost, Cunningham mu se obratio 23. aprila 1718. (TNA SP 99/62, f. 46r). Do tog trenutka nije uspeo da dobije nove informacije o brodu Adventure, niti o zaplenjenoj robi. U međuvremenu, britanski trgovci odustali su od namere da opreme brodove za potragu, ali su ostali dosledni odluci da pošalju svog čoveka u Drač.

ISTRAGA NA TERENU: KAPETAN MICHAEL WOOD U DRAČU

Neilu Brownu je sredinom aprila 1718. stigla potvrda da se opljačkani brod još uvek nalazi u Draču, ali se pribojavao da je posada pobijena (TNA SP 99/62, f. 50r–50v). Na kapetana Michaela Wooda i oficira Johna Somnera pala je odgovornost da 30. aprila otputuju u Drač i zahtevaju povratak spornog broda (TNA SP 99/62, f. 50r). Do tada je konzul Brown poslao u Istanbul dokument s popisom opljačkane robe i zahtevom da brod i roba budu vraćeni britanskim trgovcima, a posada oslobođena. Sredinom maja 1718. Alexander Cunningham obavestio je London da su pirati nudili opljačkanu robu kupcima u Draču, ali da niko nije hteo da je kupi (TNA SP 99/62, f. 55r). Iako je od napada prošlo više od dva meseca britanski konzul u Draču nije se udostojio da rezidenta Cunninghama ili konzula Browna obavesti o tom događaju (TNA SP 99/62, f. 55r).

Michael Wood i John Somners stigli su početkom maja u Drač. Njima je u istrazi, na Cunninghamovu insistiranje, trebalo da pruži pomoć francuski konzul u tome gradu (TNA SP 99/62, f. 62r). Dve nedelje pre njihovog dolaska, međutim, brod Adventure bio je prebačen u Ulcinj. Činjenica koja je kapetanu Woodu mogla da olakša dalje delovanje bila je ta da se Edward Wortley u međuvremenu obratio Porti zahtevajući oslobađanje britanskog broda, zbog čega je ona odlučila da u Ulcinj pošalje službenika sa zadatkom da istraži slučaj (TNA SP 99/62, f. 61r). Michael Wood je odlučio da ostane u Draču, rešen da čeka dolazak Portinog službenika. Kako se ubrzo ispostavilo Porta je poslala kapidži-bašu⁸ u pratnju tumača britanskog ambasadora (TNA SP 99/62, f. 62v). Britanska strana je u tome trenutku bila sigurna samo u to, da su pirati podavili posadu s broda Adventure. Alexanderu Cunninghamu je u međuvremenu stiglo pismo konzula Jovana Narandžića koje je sadržalo izgovore i pravdanja kako nije smeo da preduzme nikakvu inicijativu, jer bi mu time život bio ugrožen (TNA SP 99/62, f. 62v).

Istragu koju je sprovodio Michael Wood otežavala je i činjenica da je u Draču upravo u to vreme besnela kuga, za koju je naveo da je bila veoma smrtonosna, zbog čega je sumnjao da će uspeti da se sastane s Narandžićem. Zbog epidemije Wood je odlučio da ne uzme stan u gradu, nego da ostane na brodu na kojem je doplovio. Od kuge se ubrzo razboleo i Narandžić. To je navelo Wooda da pismo sa ovlašćenjima dostavi na uvid francuskom konzulu, očekujući da mu on neće predstavljati smetnju u istrazi, koja je zahtevala komunikaciju sa lokalnim osmanskim vlastima (TNA SP 99/62, f. 64r).

Prilike u Draču bile su daleko od povoljnih. Zapovednik grada nalazio se u osmanskoj vojsci, dok su lokalni moćnici sprovodili svoju volju. Wood je uspeo da organizuje sastanak s Narandžićem, koji je nastojao da mu objasni položaj u kome se našao. Bio je primoran da pred lokalnim osmanskim vlastima odriče da je imenovan za britanskog konzula, tvrdeći da o izvršenom napadu na brod Adventure nije nikoga pismeno niti usmeno obavestio. Zbog straha nije se usudio da ode u Ulcinj i traži povratak broda dok ne bude stigla naredba Porte o njegovoj predaji. Obojica konzula (francuski i britanski) uveravali su Wooda da su svi pasoši koji su u opticaju, sem onih koje je potpisao lično veliki vezir, bili lažni. Poznavajući prilike u osmanskom društvu, u ubedenju da se takvi slučajevi najlakše rešavaju mitom, Narandžić je sugerisao Woodu da Portinom službeniku nakon njegovog dolaska u Drač ponudi 5 kesa novca, u protivnom neće uspeti da povрати brod (TNA SP 99/62, f. 64r).

Ispitujući okolnosti na terenu Michael Wood je otkrio da se napad na brod Adventure odigrao 12 milja od Drača. Pirati su se uspele na brod navodno s dobrim namerama. Bilo ih je više od posade, koja je brojala 32 čoveka, i uspele da ih savladaju, pobacaju u more i preotmu brod (TNA SP 99/62, f. 64v). Prema tvrdnji britanskih izvora ulcinjski napadači su to učinili kako bi izbegli da budu optuženi za pirateriju (TNA SP 99/62, f. 38r) jer su piratske akcije bile usmerene na sticanje i plena i zarobljenika, koje su potom prodavali ili im je bilo dozvoljeno da budu otkupljeni. Takva je bila praksa na celom Mediteranu. Ukoliko rodbina nije mogla da sakupi dovoljno novca za isplatu otkupa bili bi prodani na tražnji u nekoj od lokalnih luka. Pobivši posadu s broda Adventure Ulcinjani su nastojali da prikriju da je napad bio piratski. Poseban problem bila je, međutim, činjenica da su preuzeli britanski brod, zbog čega nisu mogli da očekuju zaštitu Porte.

U međuvremenu je, napustivši Edirne s velikom pratnjom od dvadesetak ljudi, kapidži-baša krenuo s naredbom o pogubljenju zapovednika Ulcinja i svih umešanih u napad (TNA SP 99/62, f. 72r). Na vest da Porta traži glavu zapovednika Ulcinja i drugih

⁸ Kapidži-baša (tur. *kapıcı-başı*) –zapovednik svih kapidžija na Porti, koji je vremenom stekao određenog značaja u diplomatskim odnosima Porte s drugim državama.

osumnjičenih za napad na *Adventure*, u gradu su bili spremni na pobunu. Zbog toga je kapidži-baša, koji je stigao u Skadar zajedno sa skadarskim sandžak-begom (pod čijom su se jurisdikcijom nalazili Ulcinj i Drač), odlučio da s vojskom krene na Ulcinj (TNA SP 99/62, f. 76r). U pokušaju da dobije adekvatnu odštetu, Wood je izneo slučaj pljačke francuskog trgovačkog broda, koji su takođe izvršili pirati iz Ulcinja. Ulcinjani su francuskoj strani ponudili dvostruko veću vrednost u novcu od one koju su opljačkali da bi zadovoljili francuske trgovce i izbegli napad sultanove vojske (TNA SP 99/62, f. 76v).

Položaj Ulcinjana otežala je još jedna činjenica. Mirovni pregovori u Požarevcu bili su pokrenuti u trenutku kad je početkom juna ulcinjska galeota napala i opljačkala brod mletačkog trgovca Diega, koji je iz Venecije doplovio u Valonu (današnja Vlorë u Albaniji). To je dodatno okrenulo Portu protiv Ulcinjana. Bila je važna okolnost, da se na ulcinjskom brodu nalazio sin jednog od ulcinjskih aga, koji je o tom događaju obavestio oca. On je poslao francuskom konzulu u Drač glasnika s predlogom da nadoknadi štetu nanetu mletačkom trgovcu (TNA SP 99/62, f. 78r). Age u Ulcinju strahovale su od Portine reakcije, zbog čega su bili spremne na kompromis.

U Skadar je 5. juna 1718. stiglo 16 kapidžija poslatih da pogube nekoliko osoba u Ulcinju. Sandžak-beg Skadra tražio je da mu budu isporučena dvojica zapovednika tartana odgovornih za napad na brod *Adventure*, zajedno sa još četvoricom ulcinjskih aga. Ukoliko Ulcinjani budu odbili da ih predaju sandžak-beg Skadra bio je spreman da napadne grad (TNA SP 99/62, f. 78r).

KRAJNI DOMET DIPLOMATIJE NA KONKRETNOM PRIMERU BRODA ADVENTURE

Da reaguje u slučaju povratka broda *Adventure* novi britanski ambasador Abraham Stanyan dobio je priliku tokom boravka u logoru velikog vezira kod Plovdiva, gde je obavljena primopredaja dužnosti. Novi ambasador je slučaj napada na brod *Adventure* prvi put pomenuo u izveštaju od 17. juna 1718. pozivajući se na informacije britanskog konzula u Veneciji. Stanyan je naveo da je Edward Montague ranije dobio pismo britanskog konzula u Draču, koji je za brod koji je uplovio u ulcinjsku luku izneo sumnju da se radilo o britanskom brodu, iako je u luku uplovio pod denovljanskom zastavom. Stanyan je bio upoznat da je Narandžić, od ljudi koji su izvršili napad, saznao da je brod britanski, i da su oni pogubili kapetana i celu posadu. Montague je nakon toga podneo žalbu Porti, dok je od velikog vezira Damad Ibrahim-paše (1718.–1730.) dobio obećanje da će učiniti sve da se šteta nadoknadi (TNA SP 97/24, f. 237r). Ambasador Francuske na Porti, Jean Louis d'Usson, marquis de Bonnac

(1716.–1725.) iskoristio je priliku da podnese žalbu zbog pljačke tri francuska trgovačka broda, koju su izvršili Ulcinjani. Dogovoreno je da s Porte u Drač bude poslat kapidži-baša s naredbom da obezbedi brod i trgovački teret, kao i povraćaj francuskih brodova. Kapidži-baša je tom prilikom dobio ovlašćenje Porte i da kazni sve koji su napadali brodove. Kapidži-baša je upućen sredinom maja 1718. U trenutku kad je sastavljao izveštaj Stanyan nije raspolagao konkretnim informacijama da li je on bilo koju od Portinih naredbi uspeo da sprovede u delo (TNA SP 97/24, f. 237v). U međuvremenu je konzul Narandžić dostavio pismo Stanyanu s vestima da su pirati uspeli da iskrcaju na obalu najveći deo opljačkane britanske robe, koju su potom prodali, dok su brod prilagodili za potrebe svojih akcija. Stanyan je državnom sekretaru obećao da će učiniti sve da se vrati opljačkana roba. Nije skrivao sumnju u uspeh svog poduhvata, jer su Ulcinjani važili za „an ungovernable Sort of People who subsist chiefly by Piracy“. U svemu tome krivio je sultana Ahmeda III. (1703.–1730.), koji nije pokazao dovoljno interesovanja da obezbedi sigurnost britanske trgovine (TNA SP 97/24, f. 237v).

Zbog kuge i u očekivanju dolaska kapidži-baše kapetan Wood sredinom maja 1718. otputovao je u Dubrovnik, gde je proveo izvesno vreme (TNA SP 99/62, f. 64v), da bi se potom ponovo vratio u Drač. Michael Wood napustio je Drač 20. juna 1718. da bi otplovio za Ulcinj, u koji je stigao dva dana kasnije. Sa sobom je doveo 4 Turaka, 4 Dubrovčana i jednog Engleza. Po dolasku u grad zatekli su brod *Adventure* u izuzetno lošem stanju. Wood je u Dubrovnik poslao barku koja je trebala da preveze mornare za njegovu posadu. Nakon toga brod je mogao da napusti luku. Wood je zabeležio da kapidžije, koje je Porta poslala u Skadar s namerom da pronađu otetu robu, nisu ništa uspele da postignu. Nakon dolaska mornara iz Dubrovnika, brod *Adventure* i brod na kojem je doplovio Wood otplovili su za Veneciju (TNA SP 99/62, f. 89r).

Početkom avgusta 1718. u Veneciju se pojavili trgovci iz Ulcinja koji su na prodaju nudili robu s broda *Adventure*. Povodom toga konzul i nekoliko britanskih trgovaca obratili su se rezidentu Cunninghamu. Tražili su da trgovci iz Ulcinja odmah budu uhapšeni, ili da se Neilu Brownu dozvoli da se u svojstvu konzula obrati mletačkim vlastima sa zahtevom da se ovi pohapse. Cunningham je obećao da će se obrati Senatu premda je smatrao da će to telo nastojati da izbegne svaki povod za novi sukob s Portom (TNA SP 99/62, f. 111r). Sudeći na osnovu njegovog izveštaja od 8. septembra 1718. za Cunninghama je slučaj bio završen. U tome se pozvao na pismo koje mu je u međuvremenu stiglo od britanskog ambasadora u Osmanskom carstvu koji je tvrdio da je postojala mala verovatnoća da će trgovci uspeti da povrate robu, izuzev po visokoj ceni (TNA SP 99/62, f. 111v).

Slika 2: Drač 1573. godine, Simon Pinargenti (Wikimedia Commons).

Popisi inventara robe s *Adventure* koje su izvršile mletačka i osmanska strana, nisu se slagali. Kako se moglo očekivati, popis koji su sastavile osmanske vlasti u velikoj meri je odstupao od stvarne vrednosti otete robe (TNA SP 99/62, f. 89r). Time je osmanska strana nastojala da umanjí visinu štete koju su počinili njeni podanici. Wood se tokom trajanja istrage uverio da je Narandžić „vrlo neinteleđentna osoba“, ali su ga okolnosti prinudile da sa njim strpljivo saruđuje kako ne bi ometao istragu (TNA SP 99/62, f. 89v). Početkom septembra 1718. Neil Brown obavestio je London da je brod *Adventure* stigao u Veneciju. U povratak izgubljene robe, ili mogućnost nadoknade štete izražavao je sumnju (TNA SP 99/62, f. 107r).

Takva predviđanja nisu sprečila oštećene britanske trgovce da se obrate državnom sekretaru Craggsu, koji je 10. oktobra 1718. poslao pismo Abrahamu Stanyanu zajedno s *Memorijalom* oštećenih trgovaca i kopijom pisma britanskog konzula u Veneciji Neila Browna. Ranije je državni sekretar dostavio Stanyanu

kraljevo naređenje da iskoristi krajnje napore kako bi se vratili *Adventure*, robe koja još uvek nije razgrabljena ili rasprodana, i kako bi izradio odštetu za ostatak trgovačkog tereta i gubitak života britanskih mornara (TNA SP 97/24, f. 310r).

Abraham Stanyan je saznao da je kapetan Wood uspeo da vrati brod, i da je u carinarnicu u Veneciji stigla samo mala količina robe, za koju su britanski trgovci štaviše morali da plate carinu. On je naveo da roba na brodu *Adventure* nije po prvobitnom planu trebala da uđe u mletačku luku, zbog čega je zahtev za naplatom carine smatrao bez osnova. Stanyan je raspolagao informacijama da je kapidži-baša od ulcinjskih pirata dobio 9.000 dolara (TNA SP 97/24, f. 310v).⁹ Dotakao se i ponašanja konzula u Draču Narandžića. Bio je upoznat sa žalbama kapetana Wooda na njegovo ponašanje, ali i sa žalbama koje je sami Narandžić uputio na račun kapetana Wooda. U tom trenutku nije bio siguran ko je od njih dvojice u pravu. Planirao je da sprovede istragu i ukoliko se bude do-

⁹ Iako su na teritoriji Osmanskog carstva vađila druga platežna sredstva (guruš, akća i dr.) u britanskim izvorima iz ove epohe uglavnom je navođen njihov ekvivalent u dolarima.

kazalo da je Narandžić prekršio svoja ovlašćenja bio je odlučan da zahteva njegovu odgovornost (TNA SP 97/24, f. 311r).

Do kraja marta 1719. Styanan je upoznat sa učinkom kapidži-baše u Draču, i prilikama u tom delu osmanskog primorja. Misija kapidži-baše nije imala realnog učinka jer mu skadarski sandžak-beg nije obezbedio dovoljan broj vojnika koji bi mu omogućili da naredbe Porte sprovede u delo. Bez podrške vojske on je malo toga mogao da učini, a da ne bude isečen na komade ukoliko bude pokušao da uhapsi kriminalce (TNA SP 97/24, f. 313r). Sandžak-beg je odbio da pruži pomoć kapidži-baši pošto je primio mito od Ulcinjana, koji su mu ponudili deo opljačkanog plena s broda *Adventure*. Ulcinjani su od sandžak-bega u Skadru zahtevali da velikom veziru pošalje pismo sa obaveštenjem da je opljačkani brod denovljanski, a ne britanski kako je tvrdila britanska strana (TNA SP 97/24, f. 313v). Kapidži-baša je potom odlučio da lično ode u Ulcinj, prethodno objavivši njegovim stanovnicima da ne poseduje ovlašćenje Porte da bilo koga od njih uhapsi, već samo da utvrdi činjenice i na osnovu njih sastavi izveštaj namenjen velikom veziru. S takvim stavom odobrovoljio je pirate, ali su se pred kapidži-bašom pojavili naoružani, s namerom da ga ubiju ukoliko bude odlučio da bilo koga hapsi (TNA SP 97/24, f. 313v). Popustili su samo pred zahtevom velikog vezira da vrate brod. Od robe s broda *Adventure* pronađena je samo mala količina, mada je kapidži-baša od Ulcinjana tražio da vrate sve (TNA SP 97/24, f. 313v).

Žalba koju je zbog ponašanja skadarskog sandžak-bega Styanan uputio velikom veziru imala je realnog učinka. Imenovan je novi paša u Skadru, koji je nosio naredbu velikog vezira da pronade i vrati robu s broda *Adventure* (TNA SP 97/24, f. 314r). Novi sandžak-beg dobio je nalog da u Ulcinj pošalje jaku vojsku i kazni počinioce. Styanan je sumnjao da ta vezirova odluka može imati učinka jer su pirati plen odmah prodali, i razbežali se na vest o dolasku novog sandžak-bega u Skadar (TNA SP 97/24, f. 314r). Od novca koji je kapidži-baša dobio od Ulcinjana Styanan nije dobio ni deo. Kapidži-baša smatrao je da tim novcem nagrađen za napore koje je uložio na povratak britanskog broda. Zbog toga se Styanan ponovo obratio velikom veziru, koji mu je odgovorio da prema običaju zemlje kapidži-baši pripada 5%, dok je ostatak novca trebalo da preda ambasadoru. Styanan je sumnjao da će mu kapidži-baša predati deo novca jer je on važio za pohlepnog čoveka, koji je u međuvremenu potrošio najveći deo (TNA SP 97/24, f. 314r).

Do početka septembra 1719. Styanan još uvek nije uspeo da učini ništa na povratku robe s broda *Adventure*, zbog čega je ranije poslao svog dragoma-

na (tumača) u Skadar, koji je u taj grad otputovao s novom naredbom velikog vezira o povratku sporne robe. Styananu je bilo jasno da je postignut maksimum u slučaju napada na brod *Adventure*. Jedini preokret nudila je mogućnost da sultan pošalje vojsku kojom bi priveo redu pirate i one koji se od piraterije izdržavaju, a u to je Styanan iskreno sumnjao (TNA SP 97/24, f. 327r). Na vest o dolasku tumača britanskog ambasadora u Skadru su se okupili naoružani lokalni stanovnici tražeći od njega da odustane od svog zahteva (TNA SP 97/24, f. 332v). Kao posledica napada na brod *Adventure* Styanan je zajedno s predstavnicima Venecije i Habzburške Monarhije u Istanbulu uložio zahtev da Porta ubuduće spreči svaki vid piraterije u tim vodama, uprkos sumnji da će veliki vezir biti odlučan da takvu meru sprovede u delo (TNA SP 97/24, f. 332v).

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Do napada na britanski trgovački brod *Adventure* došlo na kraju Drugog morejskog rata (1714–1718). Dokumenta koja su predmet analize i verodostojno svedoče o slučaju, ukazuju da je britanska, kao oštećena strana, napadače iz Ulcinja smatrala piratima. S višedecenijskim iskustvom u pomorskom ratovanju u službi Porte, Ulcinjani su bili integrisani u njenu defanzivnu i ofanzivnu borbu sa mletačkim brodovima, stekavši status poluregularnih jedinica gusara/corsara. Vešti pomorci, Ulcinjanima je piraterija bila najvažniji izvor prihoda, ali je aktere dovodila u sukobe s centralnim vlastima koji su postajali ozbiljni kad bi žrtve piratskih akcija postajali brodovi onih država koje su imale razvijene i donekle uređene trgovačke odnose s Portom.

Iako napadom na brod *Adventure* nisu bili oštećeni, pojedinci u Veneciji nastojali su da pruže pomoć britanskim trgovcima. Međutim, takve namere nisu naišle na dobar odziv u Senatu, niti na odobravanje rezidenta Velike Britanije u Veneciji Alexandera Cunninghama. Potom je doneta odluka da se u Drač uputi kapetan Michael Wood radi sprovođenja istrage. Njegova misija otkrila je slabosti britanske konzularne mreže na tom delu Jadrana, gde je njene interese zastupao Jovan Narandžić potpuno nedorastao dužnosti koja mu je bila poverena. Pomoć francuskog konzula u Draču pokazala se značajnom, takode i Dubrovnik, koji je Wood tom prilikom posetio. Iako je Wood uspeo da povrati brod, on se nalazio u veoma lošem stanju. Slučaj je okončan avgusta 1718. do kada se Cunningham uverio da je povratak broda maksimum koji je britanska diplomatija u Osmanskom carstvu uspeła da postigne, ali to s robom nije bio slučaj.

DVE PLATI ENEGA NAPADA: UGRABITEV BRITANSKE TRGOVSKE LADJE ADVENTURE
LETA 1718

Marija V. KOCIĆ

University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Čika Ljubina 18-20, 11000 Belgrade, Serbia
e-mail: marijakocic2003@yahoo.co.uk

Nikola R. SAMARDŽIĆ

University of Belgrade, Faculty of Philosophy, Čika Ljubina 18-20, 11000 Belgrade, Serbia
e-mail: nsamardzic@f.ac.bg.rs

POVZETEK

Avtorja v prispevku na podlagi uradnih poročil predstavnikov Velike Britanije v Benetkah in Otomanskem cesarstvu, analizirata okoliščine, v katerih je potekal napad na britansko trgovsko ladjo Adventure. Ladja je bila napadena med potjo v Benetke, in sicer s strani piratov iz Ulcinja, tako je postala Porta arbiter v reševanju spora. Primer so sprožili britanski trgovci v Benetkah, ki so poslali kapetana Michaela Wooda v Drač s prošnjo, da jim vrnejo ladjo. Misija je bila uspešna. Kljub temu, da je bila ladja Adventure poškodovana, je bila vrnjena britanskim trgovcem. Ker sta bila Drač in Ulcinj pod otomansko vladavino, so pri reševanju krize sodelovali tudi britanski predstavniki v Istanbulu. Največjo odgovornost je imel ambasador Abraham Stanyan, ki je pri velikem vezirju Damadu Ibrahim-paši zahteval, da se vrne tudi naropano blago. Ker je skušala uveljaviti njegovo zahtevo, je Porta v Skadar poslala kapidžibašo. Avtorja raziskave poudarjata tudi naravo lokalnih odnosov na relaciji Skadar–Drač–Ulcinj, saj sta bila Drač in Ulcinj pod vodstvom skadarskega sandžak-bega. Prizadevanja Abrahama Stanyana so se končala marca leta 1719, ko se je prepričal, da Porta ne more prisiliti prebivalcev Ulcinja, da vrnejo največji del oropane blaga z ladje Adventure. Zato je Stanyan skupaj s predstavniki Benetk in Habsburške monarhije za velikega vezirja pripravil predlog, kako naj bi preprečili piratstvo v vodah Drača in Ulcinja, po drugi strani pa je dvomil o vezirjevi odločnosti in sposobnosti izvajanja takšnih ukrepov.

Ključne besede: Velika Britanija, Benetke, Porta, Ulcinj, Drač, trgovska ladja Adventure, pirati, gusarji, Jadransko morje

IZVORI I LITERATURA

TNA SP 97/21 – The National Archives, Kew-London (TNA), Records assembled by the State Paper Office, including papers of the Secretaries of State up to 1782, 1231–c1888 (SP), Secretaries of State: State Papers Foreign, Turkey, 1579–1779 (SP 97), William Paghet and Robert Sutton, 1698–1706 (SP 97/21).

TNA SP 97/24 – TNA, SP, Sir Robert Sutton, Edward Wortley-Montagu and Abraham Stanyan, 1716–1723 (SP 97/24).

TNA SP 99/62 – TNA, SP, Secretaries of State: State Papers Foreign, Venice, c1559–1778 (SP 99), Letters from M[yste]r Cunningham, Cons[ul] Brown & Burgis to the Secretaries of State. From 7 Jan[uary] 1718. To 27 Dec[embe]r 1720 (SP 99/62).

AI (1718): Avissi Italiani. Ordinarii, e Straordinarii, dell'Anno 1718. Vienna, Appresso Gio. van Ghelen.

Anselmi, S. (1998): Pirati e corsari in Adriatico. Cinisello Balsamo, Silvana Editoriale.

Anselmi, S. (2000): Mercanti, corsari, disperati e streghe. Bologna, Il Mulino.

Bracewell, C.W. (1992): The Uskoks of Senj: Piracy, Banditry and Holy War in the Sixteenth Century Adriatic. Ithaca, Cornell University Press.

De Nicolò, M. L. (2001): La pirateria in Adriatico fra Cinque e Settecento. U: Paci, G., Polichetti, M. L. & M. Sensi (ur.): *Munus Amicitiae: Scritti per il 70° genetliaco di Floriano Grimaldi*. Loreto, Tecnostampa, 87–100.

Genio, E. (2001): Piracy and Redemption in the Aegean Sea during the First Half of the Eighteenth Century. *Turcica*, 33, 135–147.

Hrabak, B. (1977): Severnoafrički gusari na Jadranu od početka XVI do početka XVIII stolecja. *Istorijski časopis*, 24, 117–143.

Hrabak, B. (1982): Novljani i ulcinjski gusari. *Boka*, 13/14, 73–104.

Elleman, B. (2015): Historical Piracy and its Impact. U: Bruinsma, G. (ed.): *Histories of Transnational Crime*. New York, Heidelberg, Dodrecht, London, Springer, 9–18.

Kocić, M. (2013): Venecija i hajduci u doba Morejskog rata. Beograd, Hesperiaedu, Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture.

Kocić, M. (2016): Prilog proučavanju britansko-osmanskih odnosa: ambasada Edwada Wortleyja Montagua (1716.–1718.). *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, 34, 181–195.

Kocić, M. (2018): Britansko-mletački odnosi u doba Drugog morejskog rata (1714.–1718.). *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 60, 147–166.

Kocić, M. & N. Samardžić (2017): Uloga Roberta Suttona u sazivanju i radu mirovnoga Kongresa u Požarevcu 1718. godine. *Povijesni prilozi*, 52, 103–121.

Milošević, M. (1960): Oko pokušaja osvajanja Bara i Ulcinja 1717. godine. *Istorijski zapisi*, XIII, 4, 788–804.

Stanojević, G. (1973): Sultanova naredjenja protiv ulcinjskih i novskih gusara između Kandiskog i Morejskog rata. *Glasnik cetinjskih muzeja*, 6, 249–258.

Ventura, C. (1602): Tesoro politico in cui si contengono relationi : istruzioni, trattati, & varij discorsi, pertinenti alla perfetta intelligenza della ragion di stato. Et all'intiera cognitione de gl'interessi, & dipendenze de' più gran principi, & signori del mondo. Diviso in tre parti. Vicenza, Giorgio Greco.